

צמיחה מתמדת: שיטת בית הלל להזנקת ההישגים הלימודיים וההתנהגותיים

מפקח משרד החינוך נכנס לכיתה ו בבית הספר היסודי ופנה לתלמיד הראשון מצד ימין: "דורון, תאמר לי בבקשה, מי שבר את שני לוחות הברית?"

- "זה לא אני, המפקח, אני מבטיח שלא הייתי שם".

המפקח פנה למורה: "שמעת מהו ענה על השאלה מי שבר את לוחות הברית?!" - "אני מאמין לו, ענה המורה, אם דורון אמר שזה לא הוא - אז זה לא הוא".

הלחיים של המפקח האדימו והוא ירד למשרד המנהל בזעזוע. "אנא אל תעשה מזה עניין", ביקש המנהל, "בית הספר ישלם את הנזק שנגרם ונגמור עם זה בשקט..."

לפני שבועיים פורסמו נתוני מבחני פיז"ה העולמיים והם הציגו תוצאות משפילות עבור תלמידי ישראל: תלמידי המדינה היהודית הם הגרועים בין מדינות המערב. המבחן שנערך אחת לשלוש שנים מטעם ארגון המדינות המפותחות, OECD, בודק את מידת המוכנות לחיים האמיתיים ומשווה בין הישגי התלמידים במדינות המובילות בעולם בשלושה תחומים עיקריים: קריאה, מתמטיקה ומדעים. הנתונים שפורסמו הציגו את מה שמראים המבחנים כבר שנים רבות: תלמידי ישראל נמצאים במקום הנמוך בין המדינות המתקדמות: סביב מקום 37 בקריאה וסביב מקום 40 במתמטיקה ובמדעים.

כן, האומה הקרויה "עם הספר", שהצמיחה את ארון הספרים התורני שהוא הגדול בעולם ביחס לגודל שלנו באוכלוסייה, האומה שהקימה להבדיל את קבוצת זוכי פרסי הנובל המוכבדת בעולם - הפכה להיות "עם הבורות". [זה לא קשור לכך שהתלמידים החרדיים אינם לומדים מדעים ופוגעים בסטטיסטיקה, שכן המבחן נערך רק בקרב תלמידי בתי הספר שאינם שומרי תורה ומצוות].

האמת היא שהמגמה הישראלית מצטרפת למגמה בארצות הברית של אמריקה וגם שם הנתונים אינם טובים. האמריקאים הפסידו מזמן לסינים והם מפגרים אחריהם בכל המובנים. בעוד שתלמידי שנחאי מובילים את המקום הראשון בעולם בכל שלוש התחומים הללו - קריאה, מתמטיקה ומדעים, הממוצע בארצות הברית נע סביב מקום 17 בקריאה, 31 במתמטיקה ו-23 במדעים.

מהי הסיבה לכך? יש כנראה יותר מסיבה אחת, אבל אנו רוצים להתמקד בנושא מכריע. בשנת 2011 התפרסם בארצות הברית ספר שהרעיד את הרוחות בעולם ההורות. פרופסורית סינית-אמריקאית מאוניברסיטת ייל בשם איימי צואה (Amy Chua) פרסמה ספר בשם "המנון הקרב של אימא נמרה" (battle hymn of the tiger mother) ובו דרכה על היבלת הכי כואבת לאמריקאים: העובדה שהתלמידים הסינים עקפו את האמריקאים בכל התחומים במבחני פיז"ה.

התיאוריה של צואה היא שהתלמידים המערביים נכשלים משום שיש להם הורים מערביים וההורים המערביים הפסיקו ללמד את ילדיהם לנצח. אנו מכבדים מדי את העצלנות של ילדינו ולא דורשים מהם להתאמץ. אנו כה רוצים בטובת הילדים עד שלא תובעים מהם כלום מעבר למה שבא בקלות. ההורים המערביים כה חוששים להלחיץ את הילדים או לגרום להם להתאכזב ולכן לא מעודדים אותם לשאוף לאתגרים. ההורים הסינים, לעומת זאת, סוברים שילדים רוצים שילחיצו אותם ואחר כך זה נהיה קל. הגישה הסינית אומרת שכל דבר הוא קשה עד שמצליחים בו ואז הופך להיות כיף.

צואה מציגה דוגמאות קיצוניות כיצד הכריחה את שתי הבנות שלה להשיג מצוינות. היא תבעה מהם להשיג ציון A בכל בחינה, היא לא הייתה מאפשרת להם ללכת לחברות אחרי הצהריים או לראות טלוויזיה. כשהבת שלה, לולו, הייתה בת שבע, היא למדה לנגן בפסנתר ויום אחד התייאשה שזה לא בשבילה. צואה הפעילה נגדה כל סנקציה אפשרית: הבית הפך לאזור מלחמה, היא לא נתנה לילדה לקום מהכיסא עד שתסיים לנגן ואף איימה לתרום את בית הבובות שלה ליתומים. ואז לולו הצליחה לעשות את זה ומאז לא הפסיקה לנגן.

וכאן עולה השאלה היהודית: **איך חוזרים לנצח?** כיצד נחנך את הילדים שלנו לפרוץ את הגבולות של עצמם וללכת אל מעבר לאזור הנוחות שלהם? בהנחה שאיננו רוצים להפעיל את השיטות הקיצוניות של איימי צ'ואה - איך בכל זאת יהודים עושים את זה נכון?

חשוב להבהיר בתחילת השיעור: היהדות חולקת על הסינים בעובדה אחת מהותית. **אנו לא מחנכים למצינות!** אין שום מצווה להיות ראשון בכיתה. אין ביהדות שום ציון מקודש - לא 100, לא 90 ואפילו לא 70. אבל ביהדות כן ישנה מצווה **להתייגע!**, ללכת אל מעבר לעצמך ולהתקדם צעד אחד יותר ממה שבא לך בקלות.

אחד המקורות רבי העוצמה אודות חשיבות הצמיחה הרוחנית הוא מצוות החנוכה: סדר הדלקת הנרות הוא ייחודי ושונה מכל המצוות האחרות: אנו מתקדמים בהדרגה בעוצמת ההדלקה וביום הראשון מדליקים נר, ביום השני שניים ורק ביום השמיני - "זאת חנוכה" - מבעירים את כל החנוכייה.

1. שבת כא,ב: תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין - בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך.

זה כמובן מהלך חריג: מדוע לא מקיימים את המצווה במלואה ביום הראשון? הרי מצוות ההדלקה נועדה להנציח את נס בעירת השמן במנורת המקדש ושם הדליקו בכל יום את **כל שבע הנרות** ואם כן גם אנו אמורים להדליק מדי ערב את כל החנוכייה?

למה הדבר דומה? נתאר לעצמנו יהודי שנכנס לבית הכנסת ובידו שקית תפילין חצי ריקה. הוא יוציא ממנה רק תפילין של יד, יברך על התפילין, יניח אותם ואז יישב במקומו ויתחיל להתפלל. הגבאי המסור ייגש ויתעניין בעדינות האם התפילין של ראש קיבלו מכה ונפגמו או נגנבו חלילה וכמובן ימהר להציע לו זוג תפילין אחרות מקופת הגמ"ח של בית הכנסת. אבל היהודי יסרב ויטען שהוא בכוונה נוהג כך. הוא סובר כשיטת בית הלל ש"מוסיף והולך" ולכן היום מניח רק תפילין של יד ומחר יטפס מדרגה בחיים הרוחניים ויניח של יד ושל ראש. או יהודי אחר שייכנס לבית הכנסת ביום טוב ראשון של סוכות עם לולב בידו. אבל יהיה זה רק לולב ערום, ללא שלוש המינים האחרים. הוא ישתמש באותו טיעון של בית הלל בחנוכה ויטען כי הדבר היפה ביותר הוא להתקדם בחיים ולכן ביום הראשון יברך על לולב לבד, ביום השני יוסיף אתרוג, ביום השלישי יביא גם הדס וביום הרביעי ערבה.

מעניין לציין כי בעידן שלנו עלתה שוב התמיהה והפעם (להבדיל) בפיו של אדם משפיע שלא נמנה על בני עמנו. ימי החנוכה תשל"ט (1978) היו פורצי דרך מבחינת פרסום הנס להמונים. נשיא ארצות הברית של אמריקה, ג'ימי קרטר, ירד את מדרגות הבית הלבן ויצא להדליק את מנורת החנוכה שהעמידו שלוחי חב"ד על מדשאות הבית הלבן. הנשיא נעמד לצידו של השליח הוותיק, הרב אברהם שם טוב, הדליק את השמש והשליח בירך והדליק את הנרות.

היה זה הלילה הרביעי של החנוכה ולאחר הדלקת הנר הרביעי, הצביע השליח לכיוון תזמורת הצבא האמריקאי שליוותה את האירוע ופתחה בשירת "מעוז צור". אבל הנשיא קרטר הופתע וקרא לעצור את המוזיקה. "הדלקנו רק ארבעה נרות, חצי מנורה חשוכה". השליח הסביר כי זאת המסורת להוסיף מדי ערב, אבל הנשיא התעקש: "אני מבקש שתדליקו את כל הנרות". יודעי דבר הסבירו כי הנשיא היה במצב רוח קודר עקב פרשיות שונות שהעסיקו את ממשלו ולא רצה לראות מחלון החדר הסגלגל חצי מנורה חשוכה. הסוף היה שהשליח פעל תחת הלחץ של הנשיא והדליק את כל החנוכייה, ולמחרת הוא קיבל תגובה חריפה מהרבי בה כתב לו ש"ממנו הוא ציפה ליותר גאון יעקב".

והשאלה במקומה עומדת: למה לא להדליק בכל הלילות את כל הנרות? הגמרא מציגה שני טעמים:

גמרא שם: חד אמר: טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין [ימים שצפויים להיות בחנוכה ולכן ביום הראשון מדליק שמונה שכן ישנם עוד שמונה ימים ואחר כך פוחת והולך]. וטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין [ימי החנוכה שכבר היו ולכן ביום הראשון מדליק אחד ומוסיף והולך עד היום השמיני].
חד אמר טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג [קרבנות חג הסוכות מתחילים בהקרבת יג פרים ופוחתים מדי יום עד שביום האחרון מקריבים ז' פרים]. וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורדין.

ועדיין העניין צריך ביאור: למה לחלק בין הימים? הרי שני הטעמים שהובאו בדברי בית הלל הם בעיקר הסבר למה לא לנהוג כבית שמאי ולרדת מדי יום, אבל אין בהם הסבר למה לא להדליק בכל הימים מספר שווה? מדוע לא להתחיל מהיום הראשון עם עוצמת אש מלאה?

הנה תמיהתו של הפרשן התלמודי החשוב הפני יהושע ד"ה פליגי בה: אכתי בעיקר הדבר צריך טעם, למה חילקו חכמים בין הפרקים ולא השוו מידותיהם שידליקו בכל הלילות בשווה?

בהערה¹ הובא ביאור המחלוקת בשפה למדנית כוויכוח יסודי האם הולכים אחרי "בכוח" או "בפועל", אבל במסגרת הזו ברצוננו להתמקד בהוראה המוסרית שנלמדת מדברי בית הלל שכמותם ההלכה:

2. הרבי מליובאוויטש באגרת פרטית יא כסלו תשלט: לכבוד הנערה מרת ... ישיבת אש התורה ירושלים, נרות החנוכה מלמדים הוראה ברורה שענייני טוב וקדושה, תורה ומצוות, צריכים להיות בגדילה מתמדת ואפילו אצל שכבר הגיעו לדרגה גבוהה של הידור בקיום המצוות. בניגוד להשקפה הרווחת שלאחר שמגיעים לדרגה גבוהה ומשביעת רצון, מספיק לשמור על הדרגה הגבוהה הזו בצורה יציבה, הנה נרות החנוכה מלמדים שאין זה כך ואפילו על הידור עצמו – על הדרגה הגבוהה של להדליק שני נרות ולא אחד – חל הציווי 'מעלים בקודש'. שכן אם מישהו ידליק שני נרות בלילה השלישי של חנוכה [שאתמול היה זה הידור חשוב ועיקרי, שהרי מצוות החנוכה לכתחילה היא רק נר אחד בכל יום], בכל זאת היום יחסר לו הידור החדש של היום הזה. ואפילו לאחר שהוא מדליק שלושה נרות בלילה השלישי, עדיין צריך להוסיף נר נוסף בכל לילה שבא לאחר מכן.

מצוות החנוכה מעניקה ציווי מהפכני אודות הדרך להאיר את החושך. החג אינו נועד להנציח רק את מה שהיה אז, את גבורת החשמונאים באותם ימים, אלא לעורר את כולנו להמשיך להיות חשמונאים בזמן הזה והדרישה היא לפרוץ גבולות חדשים בכל יום.

ואף שהרעיון הזה בולט בחנוכה, למען האמת הוא יסוד יהודי מהותי. הנה כמה מקורות עיקריים: פרשת בחוקותי היא פרשת הברכות של התורה. הפרשה מבטיחה ייעודים נפלאים למי שיעמוד במצוות ה', וכאן בא רש"י במילים הראשונות בפרשה ומציג תביעה מפתיעה:

ויקרא כו: אם בחקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה ייתן פריו. רש"י: אם בחקותי תלכו – יכול זה קיום המצוות? כשהוא אומר: 'את מצוותי תשמרו', הרי קיום המצוות אמור ומה אני מקיים 'אם בחקותי תלכו'? שתהיו עמלים בתורה.

בעוד שהיינו יכולים לחשוב שפירוש המילה "בחקותי" הוא במובן הרגיל – קיום מצוות "החוקים" שאינן מובנות בשכל האנושי ולכן מגיע עליהן שכר גדול, רש"י מציג תביעה חדשה: השכר מגיע למי שלומד תורה באופן של **עמל ויגיעה**. היינו **"יותר מרגילותו"**, שבכל יום מוסיף עוד מעבר למה שבא לו בקלות. עוד הלכה ועוד שיעור חדש.

הגמרא אומרת את זה בצורה יותר חריפה:

חגיגה ט, ב: אמר בר הי להלל: מאי דכתיב (מלאכי ג, יח) 'ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו' – הרי צדיק ועובד אלוקים הם שווים ורשע ואשר לא עבדו הם שווים? אמר לו: 'עבדו' ולא עבדו' הם שניהם צדיקים גמורים [אלא שיש צדיק שהוא בבחינת עובד אלוקים ויש צדיק שהוא בבחינת 'אשר לא עבדו'] כי אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד.

¹ אפשר להביט על נס החנוכה בשתי דרכים: שהוא גדל מיום ליום או קטן מיום ליום. כאשר מביטים על הנס כפי שהתפשט בתפוצות ישראל, הוא גדל מיום ליום: בכל יום יצאו אנשים מהכלים מחדש מכך שהשמן לא נגמר, וכך ביום השמיני עשה הנס גלים יותר מביום הראשון. מצד שני, כאשר מביטים על השמן שבפך עצמו, הנס התמעט מיום ליום. משום שביום הראשון היה השמן מסוגל לייצר נס של שמונה ימים, לדלוק פי שמונה מהכוח העצמי שלו, ואילו ביום האחרון היה מסוגל לייצר נס רק של יום אחד. בסגנון אחר: מצד מבט בני האדם, הנס גדל מיום ליום, אבל מצד הכוח האלוקי בשמן, הנס פחת מיום ליום. בשפה למדנית מכונה החלוקה בשם "בכוח" או "בפועל": בית הלל הולכים אחרי התרחשות הנס בפועל, בעולם למטה, ובמובן הזה גדל והתפשט הנס מיום ליום. ואילו בית שמאי מתמקדים בכוח הפוטנציאלי של הנס, כפי שהוא יורד מלמעלה, ובמובן הזה, הנס היה בשיאו ביום הראשון ואחר כך פחת והלך. זאת כוונת הפירוש הראשון בגמרא אחרי "ימים היוצאים", היינו אחרי התרחשות הנס בפועל וכאן הנס גדל מיום ליום, או אחרי "ימים הנכנסים", היינו פוטנציאל הנס, ובמובן הזה היה הנס בשיאו בלילה הראשון ואחר כך פחת.

אמר לו ומשום פעם אחת קוראים לו 'לא עבדו?!'. אמר לו: כן, צא ולמד משוק של חמרין ש[מובילים משאות על החמור ולוקחים] עשר פרסאות בזוז אחד ואחת עשרה פרסאות בשני זוזים [משום שהפרסה הנוספת היא יותר מההילוך הרגיל ולכן מכפילה את המחיר].

זאת מהפכה בתפיסת הדרישה מהאדם: ההגדרה של עובד ה' היא אינה כמותית, לא משנה כמה למדת וכמה הנך יודע, אלא איכותית: כמה התאמצת. כמה הנך עושה מעבר למה שבא לך בקלות ורק על זה מגיע השכר של "אם בחוקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעיתם".

הגמרא מספרת סיפור מרגש בהקשר הזה: **מנחות ז, א:** [האמורא] אבימי, נשכחה ממנו מסכת מנחות. הלך לבית תלמידו, רב חסדא, וביקשו ללמדו שוב את המסכת. ולמה לא שלח לתלמידו שיבוא אליו? חשב שכך הלימוד ייקלט בו טוב יותר (משום יגעתו ומצאתי, רש"י).

הנה דוגמה מפעימה לצורת חיים כזו: יא ניסן תשל"ב היה יום חג לחסידי חב"ד. הרבי מליובאוויטש ציין את יום הולדתו השבעים והחסידים התאספו לחגוג עמו. נשיא ארצות הברית, ריצ'רד ניקסון, שלח את הסופר הנודע הרמן ווק כשליחו האישי לברך את הרבי. בעיצומה של ההתוועדות פתח הרבי וסיפר כי אנשים מציעים לו לפרוש בכבוד וליהנות במנוחה מהשנים הבאות. אחרי הכול היה זה כבר אחרי עשרים שנות נשיאות בהן חולל מהפכים אדירים בכל העולם היהודי. אבל תגובת הרבי הייתה הפוכה. הוא ציטט את דברי דוד המלך בתהלים: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה", היינו שימי שנות החיים הם שבעים שנה (כפי שחי דוד המלך עצמו), אבל אז מגיע השלב של "אם בגבורות!", להתגבר ולהשקיע פי כמה יותר כוחות וליצור פריצות דרך חדשות.

וכדי להוכיח עד כמה העניין רציני, תבע הרבי להקים שבעים ואחד מוסדות חדשים עוד בשנה הזו!

לאחר שהצבנו את היעד, עולה השאלה הכפולה: א. מה חשיבות המאמץ? למה החיים חייבים להיות קשים ותובעים מהאדם להתקדם כל העת מעבר לעצמו? הרי זה לא קיים בשום מסגרת אחרת? הציונים במבחני הבגרות אינם תלויים במאמץ אלא רק בידע, וגם המשכורת במקום העבודה אינה תלויה במידת ההשקעה אלא רק בתוצר שיצרת? (ראו בהערה² משל מיוחד במינו).

ב. והשאלה העיקרית: איך באמת מחנכים את עצמנו ואת ילדינו לפרוץ אל מעבר לאזור הנוחות?

ב. נפתח עם סיפור חסידי ישן (סיפורי חסידים, הרב זוין, מועדים 249): הצדיק רבי ישראל מרוז'ין היה מגדולי מאורי החסידות בדורות הראשונים. הוא ניהל את חייו בעשירות מופלגת וזכה גם להחזיק בתפילין נדירות, התפילין בהן התפלל סבו המגיד הגדול ממעזריטש.

אחרי פטירתו חילקו בניו את הירושה, וכמובן המאבק העיקרי התמקד באותן תפילין קדושות. הבנים סיכמו שכל אחד יכניס פתק בתוך מעטפה סגורה מהו מוכן לוותר מחלקו בירושה עבור התפילין, ומי שיתן את הוויתור המשמעותי יזכה באוצר. אחרי שכולם כתבו והכניסו במעטפה, הם שינו את דעתם והחליטו להטיל גורל. מי שזכה בתפילין היה הבן ר' דוד משה שהפך להיות האדמו"ר מצ'ורטקוב.

² הגמרא אומרת בברכות (והדברים מצוטטים בפתח מהדורות שונות של התלמוד): "ביציאתו מבית המדרש אומר: מודה אני לפניך ... ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות ... שאני עמל והם עמלים - אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר". והשאלה פשוטה: מה הפירוש "הם עמלים ואינם מקבלים שכר"? וכי חייט שצועד בבוקר למפעל חליפות ועמל כל היום לתפור אינו מקבל שכר? החפץ חיים מבאר שהחייט מקבל שכר רק לפי איכות התוצאה ולא בהתאם לכמות העבודה שהשקיע, ואילו הקב"ה משלם להיפך: לפי שעות העבודה ולא בהתאם לאיכות התוצאה. למה הדבר דומה? אדם נכנס לחנות חליפות ורואה תווית על החליפה: עשרת אלפים שקל. הוא מניח שזאת חליפת מעצבים יוקרתית, אבל מתקרב ורואה חליפה פגומה: שרוול אחד קצר מרעהו והכפתורים לא מונחים זה כנגד זה. הוא שואל למה הבגד סוג ד' הזה עולה כל כך יקר והמוכר עונה כי החייט שתפר את החליפה הוא עיוור ולכן עבד שלושה חודשים ארוכים לתפור את החליפה ואנו דורשים תשלום לפי שעות העבודה של החייט ולא לפי התוצאה. כמובן, החליפה הזו לא תימכר - לא במחיר היקר ולא בשום מחיר, משום שאנו משלמים לפי תוצאות ולא לפי שעות עבודה. אבל אצל הקב"ה זה עובד להיפך: הוא משלם לפי שעות העבודה ולא לפי התוצאה.

האח הגדול, האדמו"ר מסדיגורא, היה כאוב מכך שלא זכה בגורל, הוא היה הבכור וציפה לקבל יותר מחלקו, וביקש לפתוח את מעטפת האח שזכה ולראות על מה הוא וויתר. הם ראו שאותו אח התחייב לוותר על כל חלקו בירושה כדי לזכות בתפילין. כעת הבינו מדוע הוא זה שזכה בגורל.

חלפו שנתיים והאח הגדול מסדיגורא ישב עם חסידיו וגילה שכאבו לא חלף. הוא מקנא בכל לבו באחיו שזכה להתפלל בתפילין של המגיד ממעזריטש. ניגשו אליו שניים מחסידיו והתוודו שהם רוצים לפרוק את הלב: מיד אחרי אותו גורל, כאב ליבם לראות את רבם מקנא באחיו הצעיר ולכן פתחו את התפילין והוציאו מתוכן את הפרשיות הקדושות והניחו במקומן פרשיות כשרות סטנדרטיות. מאז הם מסתובבים עם הפרשיות הנעלות ולא יודעים איך לצאת מזה.

האדמו"ר הזדעזע וביקש לקבל מיד את הפרשיות ולנסוע לאחיו. הוא הגיע לצ'ורטקוב וראה דבר מפתיע: התפילין של המגיד היו מונחות על השולחן ואחיו הרים אותן, נאנח, ואז הניח אותן בחזרה על השולחן והניח תפילין אחרות. "אגיד את האמת", גילה האח הצעיר לאחיו הגדול, "מאז ההגרלה לא הנחתי אותן. בכל פעם שאני לוקח את התפילין אני מרגיש קושי להניחן, כאילו אינני ראוי להן".

"אחי האהוב", ענה האח הגדול מסדיגורא, "זה לא אתה שלא ראוי לתפילין, אלא הפרשיות שמונחות בפנים אינן ראויות לאדם גדול כמוך. הנה הבאתי לך את הפרשיות הקדושות של המגיד והן הראויות לאיש קדוש שנתן את כל כולו לזכות במצווה..."

כמה סיבות מובילות לכך שהתורה תובעת חיים של עמל ויגיעה מעבר לאזור הנוחות: ראשית, זאת **המתנה הכי גדולה שאדם יכול להעניק לעצמו ולילדיו שלו**. אין הכנה יותר טובה לחיים מאשר ללמוד לפרוץ גבולות.

החיים מחייבים אותנו לגלות משמעת עצמית וללכת אל מעבר למצב הרוח שלנו. אנו חייבים לדחות סיפוקים ולעמוד בכללים: לקום בכל בוקר לעבודה, לשלם מיסים ולנהוג במוסריות. עלינו לגלות איפוק במערכות יחסים ולהיות רגישים לאדם שעומד מולנו. ואדם שהתרגל מקטנות לנצח את עצמו הוא רוכש את הכלי החשוב של משמעת עצמית. הוא יודע לשלוט במידות ובתאוות שלו, לתקן את ההרגלים השליליים וכמובן לפרוץ קדימה בלימוד התורה ובקיום המצוות. אדם כזה גדל בידיעה שקושי הוא לא מכשול, הוא הזמנה לעשייה.

זה בדיוק כמו ההבדל בין לתת לאדם דג או ללמד אותו לדוג: אם חניכנו ילד לנצח את מצב הרוח שלו – הענקנו לו את הכלי החשוב ביותר להצלחה בחיים.

שנית: האמת היא שלא מדובר רק בכלי מחולל צמיחה, אלא הרבה יותר: בכלי **מונע ירידה**. תשוקת החיים היא לצמוח, דבר חי גדל והולך ולכן זה או שאנו צומחים בעניינים רוחניים או חלילה בכיוון ההפוך. אין כאן אמצע. אי אפשר לדרוך במקום אחד. זה כמו אדם המטפס על הר משופע ועוצר באמצע הדרך. הוא לא יוכל לעמוד במקום אחד אלא או שיעלה או שיידרדר.

הצורך האנושי הכי עמוק הוא ליצור ולהשפיע, לחיות למען משהו או מישהו שתעניק לו, והצורך הזה גדל והולך כל הזמן. האדם לא שואף רק לעשות אלא לעשות יותר, להיות יותר ויותר דומיננטי. אנו רואים זאת בכל פינה: כל אדם שואף להרוויח בגיל חמישים יותר מאשר בגיל ארבעים ולחיות בכל עשר שנים בבית גדול יותר ממה שהיה קודם. יתירה מכך: אנשים שיש להם הכול ויכולים לנוח על זרי הדפנה, ממשיכים ללכת לעבודה מדי בוקר ושואפים לעשות עוד משהו שלא עשו.

ולכן זה או שנצמח בעניינים רוחניים או חלילה להיפך. כוחות הצמיחה יפעלו בכל מקרה וכשאדם פועל באופן אוטומטי בחיי הרוח – **הוא כבר לא שם והיצר יסחוב את כוח הצמיחה למקום אחר**.

מי שמבקש קצת מוזיקה, שיפעיל את "משל האופניים" של הזמר אריאל זילבר...

3. ליקוטי שיחות י127: על הפסוק 'מי יעלה בהר הוי' מבואר בספרי חסידות שעבודת האדם לקונו היא בדוגמת העלייה בהר וכאשר האדם מטפס ועולה ההרה, אי אפשר לו להפסיק באמצע עלייתו ולעמוד במקום שיפועו על ההר כי כמעט מן הנמנע שלא יתמוטט ויפול למטה – אלא עליו להמשיך עלייתו ללא הפסק. וכן בעניין העלייה בהר ה', שהתמדת העלייה מוכרחת לא רק לצורך העלייה עצמה, אלא גם כדי לשלול הירידה. כי הסתפקות במעלתו זו – סופה שתביא לידי ירידה.

ומעל ומעבר לכל זה (ואכמ"ל): צמיחה ועלייה בקודש היא עצמה **תכלית העבודה בעולם**. משמעות המושג "עבודת ה'" היא ליצור בכל יום נס, לחולל בכל יום פלא של חיבור בין עליונים ותחתונים ופלא הוא רק כשאדם מחולל חידוש ומתקן משהו שעוד לא היה. אבל כשפועל על אוטומט – אין כאן מהלך של חידוש ותיקון אלא רק שימור הישנות.

ואחרי שהבנו את הצורך במאמץ מתמיד של התקדמות, עולה השאלה המעשית: איך מבצעים את זה? כיצד נחנך את עצמנו ואת ילדינו לצאת מתוך בור ההרגל והאדישות?

ג. אנו רוצים להציע שני צעדים בדרך לפריצת דרך ושניהם נלמדים **מתוך דברי בית הלל עצמם**. חז"ל אינם מציגים רק דרישה להיות מוסיף והולך, כי אם מתווים שיטת עבודה כיצד לעשות את זה.

א. **לצמוח בהדרגה**. נשים לב שבימי החנוכה מטפסים לאט-לאט. לוקח שמונה ימים בכדי להגיע לשלימות קיום המצווה. אנו לא מטפסים מאחד לשמונה ואפילו לא מחמש לשמונה, אלא מאחד לשניים ומשניים לשלוש. משמעות העניין בעבודת האדם היא שאדם אינו אמור להיות מושלם, אלא רק כמה נקודות יותר ממצבו הקיים.

פרופסור איימי צ'ואה טועה. אין שום צורך והצדקה לדרוש מילדים להשיג ציון A בכל בחינה, אבל כן יש כאן צורך לדרוש מילדים להתייגע ולהשיג חמישה אחוז יותר ממה שבא להם בקלות.

ב. **לעודד**: עיקר התהליך החינוכי היא לפנות אל הטוב ולעצב אצל הילד תמונה חדשה של עצמו. ילד שנפל לתוך 'בור' לימודי או התנהגותי – מאמץ את הדימוי הגרוע ומתיישב על המשבצת. הוא משתכנע שאכן זה מי שהוא ואינו מסוגל למשהו אחר. אם הילד לא הגיע למסקנה הזו בכוחות עצמו, תסמוכו על חברים ומבוגרים לא נחמדים שידאגו כבר להדביק לו סטיגמות.

מנגד, פעולה של עידוד נועדה להעביר את המסר הפוך: אתה **לא כזה**. ההתנהגות הזו או ההישגים הנוכחיים שלך, אינם משקפים את מה שאתה מסוגל להשיג. הדרך לכך היא באמצעות **שיח של הגבהה**. נקרא לילד לשיחה רגועה, נניח על השולחן כוס מיץ, ונאמר לו כי בהתאם לכישרונות שהוא חונן בהם, אנחנו בטוחים שהוא מסוגל להגיע להרבה יותר. סביר להניח שהילד יכחיש ויטען שזה לא נכון, ש"אני דווקא כן עושה את המקסימום, אבל זה לא מצליח לי". בשלב הזה אפשר להביא את התעודה האחרונה שלו ולהצביע על מקצוע אחד שבו הוא כן השיג ציון טוב. כך נמחיש לו שבתחומים שמעניינים אותו הוא בהחלט מסוגל להוציא ציונים גבוהים. ניתן גם להראות לו דוגמה מתחום חברתי או חווייתי שחשוב לו והוא מצליח בו – כדורגל עם החברים, למשל – ולהוכיח באמצעותו שהוא יודע להיות חרוץ ומוצלח בדברים שגורמים לו הנאה.

כדאי גם להוסיף **תמריץ חיובי** בדמות פרס שמגרה את הילד וכך לעודד אותו לפרוץ קדימה.

מי שמעניק דוגמה רבת השראה לכוח העידוד הוא הלל הזקן: הגמרא (שבת לא) מספרת שלושה סיפורים על שלושה גויים שהגיעו לשמאי והתעניינו בחיי היהדות. אחד ביקש ללמוד את כל התורה על רגל אחת, שני ביקש להתמנות לכהן גדול (אף שגר אינו יכול להיות כהן), ואחד ביקש ללמוד תורה שבכתב בלי תורה שבעל פה. שמאי התרגז וזרק אותם מפניו ואילו הלל קיבלם. סופו של דבר היה ששלושתם התגיירו ו"הזדמנו למקום אחד ואמרו שהענוה של הלל קירבנו תחת כנפי השכינה".

מה באמת ההבדל בין הלל ושמאי? וכי שמאי לא רצה לקרב אותם ליהדות?! ואילו הלל לא ראה את השטחיות וחוסר הרצינות שאפיינה אותם?

אפשר לומר כך: שמאי ראה את האמת, שלוש הגויים הללו היו אנשים לא רציניים שלא היו בשלים לעבור את הכביש ולהיכנס לעולמה המורכב של היהדות, אבל הלל האמין **שההתייחסות של המחנך קובעת את התוצאה**. מה שאתה מראה לאדם – זה מה שתקבל ממנו. בוודאי שכרגע הוא לא רציני, אבל אם תציף את הטוב שלו – הוא ייסחף אחריו. ולכן עצם העובדה שהלל קיבל אותם והאמין בהם – הציפה את החלק הרציני שבהם וסחפה אותם עם כל העוצמה פנימה.

זאת על דרך ביאור הרבי לשאלה למה נח זוכה לשבחים בתורה? הרי נח הוא האדם הכי מוחמא בכל התנ"ך ונאמרו עליו שבחים שלא נאמרו אפילו על אברהם ומשה: "איש צדיק תמים את האלוקים התהלך נח .. כי אותך ראיתי לפני צדיק בדור הזה".

הרבי מבאר כי הכוונה לא הייתה להציג את מי שהוא היה, אלא להפוך אותו לכזה. נח היה אמור לצאת למשימה שלא עמד בה איש לפניו ולאחריו: לעמוד לבדו נגד כל האנושות ולבנות תיבה. והדרך לגרום לאדם לעשות מעשים גדולים – היא לומר לו מילים גדולות אודות עצמו.

ליקוטי שיחות ה/45: הכוח הייחודי של דיבור הוא להוציא דבר מהעלם אל הגילוי ... ולכן כאשר מדברים על אדם טוב או שבח יש לכך בוודאי השפעה טובה על האדם שמדברים עליו ובמילא זה נותן לו חיזוק וסיוע בעבודה – הדבר מביא לידי גילוי ופועל את הטוב והמעלות שלו ... ולכן מגיע סיפור השבחים של נח רק בפרשת נח ולא כבר בפרשת בראשית, כדי לסייע לנח בעבודתו [בבניית התיבה].

נסיים בסיפור יפה: לא מזמן הגיע מורה צעיר לבקר מורה מבוגר שלימד אותו עצמו שנים רבות קודם, כשהוא היה תלמיד צעיר. המורה הצעיר אמר כי הוא רוצה להודות למחנכו על כל מה שקיבל ממנו. "אני עובד כמחנך תלמידים ובחרתי בעבודה הזו רק בזכותך". המורה המבוגר ביקש יותר פרטים והמורה הצעיר סיפר:

"הייתי תלמיד בכיתה ו' אצלך ואחד התלמידים הגיע עם שעון יד. באותם ימים לא היה שעון לאף אחד והשעון הצית את הקנאה של כולנו. בהפסקה נעלם השעון לאותו ילד והיה ברור שמישהו גנב אותו. אתה ביקשת מהילד שלקח את השעון להחזיר אותו ואף אחד לא עשה זאת. אמרת לנו לעמוד לאורך הקיר בעיניים עצומות ובדקת את הכיסים שלנו. אתה מצאת את השעון בכיסי והייתי בטוח שתסבך אותי, אבל להפתעתי, לא אמרת מילה. הושבת אותנו במקומות ואז אמרת כי 'השעון לא נגנב, הוא רק נלקח על ידי אחד התלמידים שנאבק עם היצר וברוך ה' הילד קיבל את ההזדמנות לתקן'.

"הייתי בטוח שבהמשך תנזוף בי או תקרא להורים שלי, אבל מעולם לא הזכרת את זה וכשראיתי את הפגנת האמון הזו, החלטתי שבבוא היום גם אני אהיה מחנך. אבל בכל זאת יש לי רק שאלה אחת: איך יכולת לא לכעוס עלי? כיצד לא הזכרת אף פעם את האירוע הזה?"

"אגיד לך את האמת", אמר המחנך המבוגר לצעיר, "עד הרגע לא ידעתי שאתה הגנב. תבין, גם אני עברתי על הכיסים שלכם בעיניים עצומות..."

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**